

Zrušit hotovost může být nebezpečné. Jen na online svět spoléhat nelze, říká analytik

zpravy.aktualne.cz/ekonomika/rusit-hotovost-muze-byt-nebezpecne-jen-na-online-svet-spoleh/r~3ca243aee40b11eda25a0cc47ab5f122

27. dubna 2023

Martin Petříček, týdeník Ekonom

27. 4. 2023 7:07

Pohrávat si se zrušením hotovosti a úplně vsadit na digitální peníze by mohlo být pro společnost nebezpečné, říká v rozhovoru pro týdeník Ekonom senior analytik J&T Banky Pavel Ryska. Klíčové riziko spočívá v tom, že při bezhotovostní platbě musí být mezi oběma stranami transakce i třetí strana - nějaký zprostředkovatel, systém, který musí neustále fungovat. A ten může teoreticky kdykoliv selhat.

 Peníze. Ilustrační foto

Peníze. Ilustrační foto | Foto: ČTK

Když například nastane blackout nebo přijde velký hackerský útok. V systému mohou být chyby nebo může selhat lidský faktor. Anebo může připlout znenadání takzvaná černá labuť - riziko, které si zatím nedokážeme představit.

"To všechno bychom měli vzít v úvahu, pokud bychom chtěli zcela bezhotovostní společnost. Správný investor nikdy nevsadí jen na jednu investici, rozloží své peníze do více investic. Podobně bychom se měli chovat i v metodách placení," říká senior analytik J&T Banky Pavel Ryska.

Zároveň upozorňuje, že debata o roli hotovosti v ekonomice je nyní značně asymetrická, někdy až zavádějící.

"Většinou se zmiňují jen nevýhody hotovosti, mluví a píše se tom, jak by bylo výhodné, kdybychom hotovost zrušili. Je však nutné mluvit také o nevýhodách zcela digitálního systému a výhodách ponechání

hotovosti. Mlčící většina, běžná veřejnost, nemá takový přístup do médií jako šéf daňového úřadu, policista nebo slovatný ekonom, kteří budou mluvit o potřebě zrušit hotovost," říká ekonom Ryska.

Bude mít v roce 2050 Česko fyzickou hotovost, bankovky a mince?

To je velmi daleko, v dlouhodobých predikcích bych byl opatrný. Ekonomové se ve výhledu na desetiletí dopředu zřídka kdy trefí. Ale domnívám se, že hotovost tu bude ještě dlouho, neboť většina společnosti si ji přeje mít jako jednu z možností. V loňském průzkumu Evropské centrální banky odpovědělo 60 procent obyvatel eurozóny, že možnost platit hotovostí je pro ně významná.

Průzkumy ale zároveň ukazují, že podíl hotovostních plateb se postupně snižuje.

Nezapomeňte, že během pandemie covidu existoval obrovský veřejný apel na využívání bezhotovostních forem placení. Navzdory tomu zůstala v eurozóně hotovost hlavním způsobem placení, v roce 2022 se 59 procent plateb v obchodech uskutečnilo prostřednictvím hotovosti. Lidé zjišťují, že digitální formy placení jsou pro ně komfortnější, ve většině případů použijí kartu nebo mobil. Ale mnohdy chtějí mít hotovost v záloze. Nebo si cení možnosti ji využít, když bude potřeba.

Je skoro jedno, jestli za deset let procento plateb v hotovosti bude deset nebo šedesát procent, klíčová otázka je, jestli bude možnost používat hotovost, pokud by to najednou bylo nutné. V posledních letech jsme byli vystaveni velmi neočekávaným událostem, přišel covid, ruská invaze na Ukrajinu. A právě v takových momentech je klíčové moci si vybírat, co dělat.

Nebude však zbytečný luxus udržovat hotovost v oběhu, když jejím prostřednictvím se uskuteční třeba jen deset procent plateb?

Zeptal byste se, jestli má smysl dávat do aut airbagy, když stejně v 99 procentech jízd nebudeme havarovat? To je podobná otázka. Ve většině případů tu druhou možnost nevyužijeme, může nám připadat

zbytečná nebo nákladná. Ale může nastat případ, kdy pro nás bude naprosto kritická. V posledních letech se například zvýšilo riziko blackoutů v Evropě.

Pokud by skutečně nastaly, byla by společnost čistě závislá na digitálních penězích v koncích, neměla by žádnou alternativu. Narůstá také intenzita hackerských útoků a nelze vyloučit, že jednou významně zasáhnou i platební infrastrukturu.

Pavel Ryska

Pracuje jako senior analytik v týmu Research J&T Banky. Jádrem jeho práce je analýza hospodaření firem, které mají své akcie či dluhopisy na veřejném trhu. V současnosti se věnuje především sektorům realit, vybraných částí IT, obranného průmyslu a vzácných kovů. Pavel Ryska získal tituly MPhil na University of Cambridge a Ph.D. na Univerzitě Karlově, kde obhájil práci na téma deflace a hospodářský růst. Baví ho tenis, lyžování a cesty po Itálii.

Převáží tenhle opatrnostní přístup i ve skandinávských zemích, kde se hotově už na mnoha místech ani nedá zaplatit?

Ve Švédsku nebo ve Finsku je sice podíl hotovostních plateb nízký. Ale zároveň častěji vznikají iniciativy, které volají po tom, aby vláda zajistila přítomnost hotovosti v regionech, kde je vzdálenost k bance nebo k bankomatu příliš vysoká. S tím, jak se bude teoreticky přibližovat úplné vytěsnění hotovosti, budou sílit hlasy, aby možnost hotovosti byla zachována. Myslím si, že i za několik let bude v severských zemích hotovost obíhat, přestože nominální objem peněz v peněženkách bude zřejmě nižší, než je nyní.

Kde se vzaly tlaky na úplné zrušení hotovosti?

Nepřicházejí pouze z jedné strany. Prvním zdrojem těch tlaků jsou někteří akademičtí ekonomové a teoretici měnové politiky. Nejhlasitější je například profesor na Harvardu Kenneth Rogoff či někdejší hlavní ekonom Citigroup Willem Buiter. Už zhruba dvacet let říkají, že bezhotovostní ekonomika by pomohla centrální bance

získat větší vliv na bankovní systém, a tím pádem i na ekonomiku. Lidé by si bez hotovosti nemohli vybrat peníze z banky a centrální banka by mohla uvalit záporné úrokové sazby. Kdyby se něco takového stalo nyní, žádný střadatel na to nepřistoupí a peníze si okamžitě všichni vyberou.

Související

Zaplatím prstenem, prosím. K mobilu či hodinkám se přidávají další "chytré" peněženky

Ještě před pár lety se varovalo před deflací a právě tehdy sílily hlasy po eliminaci hotovosti. Centrální banky měly mít možnost důraznějšího ovlivnění ekonomiky prostřednictvím záporných sazeb, které by lidem ubíralo úspory a nutilo je ke spotřebě. Je to ale velmi problematická situace. Najednou vzniká dodatečné zdanění, které však není odsouhlaseno běžným demokratickým procesem.

Komu by ještě zrušení hotovosti vedle centrálních bank prospělo?

Tlačí na to třeba i daňové úřady, policie nebo některé nadnárodní organizace. Tvrdí, že zrušením hotovosti bychom se zbavili části šedé ekonomiky a díky tomu zvýšili daňové příjmy. Ale cílí na špatný terč. Hlavním zdrojem šedé ekonomiky totiž není přítomnost hotovosti ve společnosti, ale podle akademických výzkumů je to většinou míra regulace, výše zdanění, složitost daňového systému či vztah občanů ke státu nebo místu, kde žijí, a jejich daňová morálka. A na zrušení hotovosti pochopitelně tlačí i poskytovatelé bezhotovostních služeb, kteří přirozeně sledují komerční zájmy.

Zrušením hotovosti by se tedy nepodařilo omezit šedou ekonomiku?

Hotovost má nějaké substituty, byť nedokonalé. Kde je hotovost potlačena, objeví se jiné způsoby, jak případnou nelegální či pololegální platbu vypořádat.

Existuje například názor, že by se měly postupně rušit bankovky s vysokými nominály, protože mohou být ve velké míře používány k vypořádání kriminálních transakcí. Při porovnání nejvyšších nominálů bankovek v různých zemích však vidíme, že velikost šedé ekonomiky neodrážejí. V Česku je nejvyšší 5000 korun a podíl šedé ekonomiky na HDP se odhaduje na zhruba 10 procent. Ve Švýcarsku mají bankovku o nominálu 1000 švýcarských franků, což odpovídá 24 tisícům korun, ale podíl šedé ekonomiky je ve srovnání s Českem poloviční. Profesor Friedrich Schneider z univerzity v Linci, zřejmě nejuznávanější expert na problematiku neformální ekonomiky, odhaduje, že úplná eliminace hotovosti by přinejlepším omezila šedou ekonomiku o 20 procent.

Co by mohlo nahradit hotovost v šedé ekonomice?

Poukázky, vouchery, stravenky, barterová směna, komodity, drahé kovy, cizí měny, kryptoměny. Alternativ se najde hodně, byl by to nějaký mix. Nedávno jsem četl o experimentu, kdy se sledovalo, jak si domácnost v jedné evropské zemi poradí se situací, kdy nebude moci odměnit řemeslníka hotovostí. Ukázalo se, že si našla několik způsobů, jak transakci vypořádat jinak než za použití platební karty.

Jinými slovy, nedá se čekat, že by po zrušení hotovosti lidé automaticky na všechny transakce začali využívat například platební kartu.

Jaký dopad by mělo zrušení hotovosti na výběr daní?

Budou působit dva protichůdné vlivy. V některých případech to skutečně bude dotyčného nutit přiznat příjem, který doposud nedeklaroval. Ale obchody, které jsou závislé na hotovosti, zase mohou přijít o některé tržby. A z menších obrátů následně odvádět nižší daně. Nelze jednoznačně říci, zda by to daňovému inkasu pomohlo, nebo uškodilo. I kdyby mu to pomohlo, stále to neodstraňuje rizika selhání digitálního systému.

Související

Výběr zdarma a z více bankomatů. Ke sdílené síti se v Česku připojily další banky.

 Bankomat, dítě, chlapec, peníze, platební karta finanční gramotnost, finanční výchova, výběr peněz

Už jsme zmínili některé důvody, proč nerušit hotovost. Zůstane možnost platit i v případě blackoutu nebo rozsáhlých hackerských útoků. Centrální banky by jen obtížně zaváděly záporné úroky. Co ještě nahrává zachování hotovosti?

Zrušení hotovosti by dopadlo asymetricky silně na nízkopříjmové skupiny. Obecně platí, že lidé s nižšími příjmy mají horší přístup ke službám bankovního systému. V Česku nemáme vysokou míru chudoby. Ale třeba v USA je to reálný problém. Některá velká města, jako New York, San Francisco či Filadelfie, zavedla povinnost obchodů přijímat hotovost. A jejich motivací byla právě ochrana nízkopříjmových skupin obyvatel.

Vedle lidí s nižšími příjmy by potenciální zrušení hotovosti dopadlo i na drobné živnosti a také na charitu či dobročinné sbírky. A konečně, úplná eliminace hotovosti by s sebou přinesla i obrovskou ztrátu soukromí a anonymity v systému.

Nešlo by zajistit anonymitu u digitálních peněz, podobně jako třeba při elektronickém hlasování v některých zemích?

Jedna ze studií americké centrální banky Fed o digitálních měnách centrálních bank hned v úvodu zmiňuje, že je třeba dbát na anonymitu a soukromí všech jedinců ve společnosti, ale že je zároveň nutné najít rovnováhu mezi anonymitou a potřebami orgánů činných v trestním řízení. Tím nepřímou říkají, že každý systém, který zanechává transakční stopu, lze jednoduše úřadům zpřístupnit.

Je otázka, zda si průměrný člověk přeje, aby byl celý jeho život zaznamenáván a byl vystaven hrozbě zcizení nebo přístupu nežádoucích osob. Riziko, že anonymita a soukromí budou jednou

prolomeny, existuje vždy. Když není schopen udržet vysoce citlivé informace ani Pentagon, proč bychom to měli očekávat kdekoliv jinde?

Zmínili jsme řadu nevýhod zrušení hotovosti. Jaké jsou naopak výhody?

Pro řadu spotřebitelů a obchodníků by to na prvním místě bylo zvýšení komfortu vypořádání plateb. Ale rozhodně ne pro všechny obchodníky. Jsou tací, kteří si zakládají na přijímání hotovosti a jsou přesvědčeni, že bez hotovosti by přišli o některé tržby. Centrálním bankám by zase odpadly náklady na vydávání oběživa, udržování jeho oběhu. Digitální systém by obecně fungoval hladčeji a za nižších transakčních nákladů. Z celospolečenského pohledu by teoreticky mohl přinést úsporu finančních prostředků. Skrývá v sobě však rizika. Sice mají malou pravděpodobnost, ale pokud by nastala, mohla by mít obrovské dopady na celou ekonomiku.

Například?

Kdyby se z nějakého důvodu zastavilo digitální vypořádávání plateb a neexistovala by žádná hotovost, nezbylo by ekonomice nic jiného, než přejít na barterovou směnu nebo na nějaké zástupní komodity. V dnešním systému, který je zcela závislý na dělbě práce, by to mělo nedozírné dopady. Možnost mít obě alternativy - digitální i hotovostní transakce - vytváří mnohem odolnější systém než se spoléhat jen na jednu z variant.

Související

"Politikaření a návrat do devadesátek." Proti rušení EET se staví už i restaurace

 Elektronická evidence tržeb, EET - ilustrační foto

Centrální banky mnoha zemí po světě by chtěly vytvořit vlastní digitální měny - digitální dolar, digitální euro. ČNB se zatím spíše drží zpátky. Čekáte, že vzniknou a že se prosadí?

V našem regionu i v USA jsou zatím centrální banky jen ve stadiu teoretických úvah a studií. Nikde se nezačalo s praktickou přípravou systému. Nejvíc si asi lámou hlavu s tím, aby poskytnutí vlastních digitálních peněz neohrozilo bankovní systém. Digitální měny by totiž představovaly konkurenci bankovním vkladům, část vkladatelů by jim mohla dát přednost před vklady u bank. Vznikla by paradoxní situace: centrální banka by nabízela něco, čím by konkurovala bankovnímu systému, který má chránit a jehož zdraví má hlídat. A tento faktor je bude při spuštění vlastních digitálních měn pravděpodobně brzdit.

Před pár lety se zdálo, že roli alternativních peněz by mohly hrát kryptoměny, ale nyní se k placení využívají jen okrajově. Proč?

Kryptoměny znevýhodňuje zatím vysoká transakční nákladnost. Tedy poplatky spojené s každou transakcí. Handicapem je také vysoká volatilita hodnoty proti jiným měnám. Kryptoměnám by k větší adopci veřejností teoreticky mohlo pomoci, kdyby se dnešní měny centrálních bank začaly prudce znehodnocovat, kdyby přestaly plnit funkci uchovatele hodnoty. Kdyby přišla nekontrolovatelná inflace nebo prudké a trvalé oslabení vůči zahraničním měnám.

Nemyslím si, že by kryptoměny nyní mohly hrát seriózní konkurenci vůči hotovosti. Vývoj posledních let ukázal, že velká část kryptoměn nemá ambici být uchovatelem hodnoty a konkurovat běžným měnám. Jsou to spíš "žetony", které zpřístupní blockchainový svět. Umožní přístup například k některým finančním službám, hrám či webům fungujícím na principu blockchainu.

Celý rozhovor si můžete přečíst v Aktuálním vydání týdeníku Ekonom.

Pokud jste v článku zaznamenali chybu nebo překlep, dejte nám, prosím, vědět prostřednictvím [kontaktního formuláře](#). Děkujeme!

reklama

